

بررسی میزان گرایش دانشجویان دانشگاه‌های تبریز به

عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا

*دکتر مظفرالدین شهبازی

**فاطمه قربانی

چکیده

یکی از رهنمودهای کلی در جهت کاهش نرخ بیکاری، ایجاد اشتغال و مشارکت مردم در فعالیتهای اقتصادی و گسترش تعاونی‌ها است. فعال نمودن بخش تعاونی به ویژه تعاونی‌هایی که در زمینه تولید و خود اشتغالی فعالیت دارند با اتکاء به توان علمی فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها و با توجه به روحیه گروه‌گرایی ایرانیان زمینه را برای حضور در بازارهای جهانی و گشودن مرزهای اقتصادی بیش از پیش فراهم خواهد کرد. بنابراین در میان سه بخش تعاونی، دولتی و خصوصی، شرکت‌های تعاونی می‌توانند بستر مناسبی برای اشتغال فارغ‌التحصیلان و جذب آنها باشند. در این پژوهش سعی شده گرایش گروه‌های دانشجویی به تعاونی‌های اشتغال‌زا و عوامل مؤثر بر آن در دو دانشگاه آزاد و دولتی تبریز مورد بررسی قرار گیرد. بدین منظور ضمن آشنایی با تعاونی و تئوری‌های مرتبط با آن (آراء و عقاید اندیشمندانی چون رابرت اون، لویی بلان، شارل فوریه و...) با استفاده از روش پیمایش و تکنیک پرسشنامه از ۷۵۴ دانشجو به عنوان حجم نمونه که با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای و تصادفی سیستماتیک انتخاب شده بودند اطلاعات مورد نیاز جمع‌آوری گردید. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که بین متغیرهای مستقل (مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، ارضاء نیازها و ویژگی‌های فردی به جز سن و درآمد) و متغیر وابسته (گرایش دانشجویان به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا) رابطه معنی‌داری وجود دارد. هم چنین مشخص شد بین دو گروه

* عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد زنجان.

E-mail: Mshahbazi77@yahoo.com

** کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان.

E-mail: fateme.qorbani@yahoo.com

(دانشجویان دانشگاه آزاد و دولتی) به لحاظ گرایش به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا، با اطمینان بالای ۰/۹۹ درصد تفاوت معنی‌داری وجود دارد که این میزان گرایش در بین دانشجویان دانشگاه آزاد بالاتر از دانشجویان دانشگاه دولتی می‌باشد.

واژگان کلیدی: تعاونی‌های اشتغال‌زا، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی، ارضاء نیازها.

بیان مسأله

تعاونی‌ها، شرکت‌های اقتصادی اخلاق محور هستند که در سایه مشارکت گروهی، هدف تحقق عدالت اجتماعی را با حذف واسطه‌ها و کارفرمایان دنبال می‌نمایند. در واقع تعاونی‌ها با ایجاد شبکه توزیع یکپارچه و وسیع بر بازار حاکمیت می‌یابند و قیمت‌های نامتعادل را از طریق رقابت منطقی (تولید و توزیع مستقیم) تعدیل می‌کنند. تعاونی‌های تولیدی هم، علاوه بر پیگیری اهداف اقتصادی و مالی، با کارآفرینی و ایجاد فرصت شغلی برای اعضای خود، در تعمیم و ترویج بعد اجتماعی و فرهنگی تعامل در کار، همیاری، خودباوری، مسئولیت‌پذیری و دگرخواهی در بین آحاد جامعه فعال می‌باشند. یکی از راه‌های عملی در جهت کاهش نرخ بیکاری به خصوص در میان قشر تحصیل کرده دانشگاهی، تعاون و همکاری میان افراد در قالب شرکت‌های تعاونی است. تعاونی‌ها در ایجاد اشتغال، کاهش نرخ تورم، توسعه مشارکت‌های جمعی و تأمین عدالت اجتماعی و اقتصادی نقش مؤثری دارند. در مقایسه با تشکل‌های دولتی، تعاونی‌ها دارای بهره‌وری بیشتر و ضایعات کم‌تر هستند و در مقایسه با بخش خصوصی از دموکراسی اقتصادی و توزیع عادلانه ثروت و درآمد برخوردارند. بنابراین در میان سه بخش تعاونی، دولتی و خصوصی (در نظام اقتصادی)، تعاون و شرکت‌های تعاونی می‌توانند بستر مناسبی برای اشتغال فارغ التحصیلان و جذب آنها باشند (طهماسبی گنجور و دیگری، ۱۳۸۴: ۲۲). موضوع بازارکار در اقتصاد ایران به دلایل مختلف اقتصادی و اجتماعی حکایت از عدم تعادل دارد به طوری که طی دهه اخیر عرضه نیروی کار بر تقاضای آن

بررسی میزان گرایش دانشجویان دانشگاه‌های تبریز به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا

فزونی داشته و این شکاف به تدریج افزایش یافته که نتیجه آن بحران بیکاری و عدم وجود اشتغال مناسب برای نیروی کار به ویژه جوانان و فارغ‌التحصیلان دانشگاهی است. بر همین اساس یکی از مقولات مهم که در چارچوب سیاست‌های فعال بازارکار مد نظر اکثرکشورهای جهان بوده برنامه‌های خوداشتغالی و اعتبارات خرد برای رویارویی با بیکاری است (قویدل، ۱۳۸۷: ۲۷).

اهمیت و ضرورت تحقیق

موضوع ایجاد اشتغال و مقابله با بحران بیکاری همواره مورد تأکید مسئولین و مدیران قرار داشته و عمده‌ترین مسأله در برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور به شمار می‌رود. گرایش فارغ‌التحصیلان به بخش تعاون و اقدام آنان برای تشکیل تعاونی از طرفی موجب تقویت و گسترش بخش تعاون و افزایش ضریب رقابت پذیری این بخش در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی گردیده و از طرف دیگر بحران بیکاری و پیامدهای ناخوشایند این معضل را در جامعه کاهش می‌دهد. آمار کثیر فارغ‌التحصیلان بیکار و تقاضای روزافزون اشتغال این گروه ضرورت توجه عملی و ارائه راه‌های منطقی را مشخص می‌سازد. بیکاری تحصیل‌کردگان بخش بسیار مهمی از مسأله بیکاری عمومی است. اهمیت آنان ارتباط زیادی به تعدادشان ندارد و بیشتر ناشی از موقعیت آنان به عنوان گروهی است که قادر به سخن گفتن و تأثیر گذاری در جامعه بوده و از لحاظ سیاسی آگاهند و نیز توانایی بسیج افکار عمومی و مخالفت با برخی از برنامه‌های دولت را دارند. نکته اساسی در عدم جذب بیکاران تحصیل کرده به مشاغل مولد در بخش‌های کشاورزی، خدمات، صنعت و معدن، عدم تأمین آتیه، امنیت و شخصیت شغلی است (قمریان و دیگری، ۱۳۸۲: ۲). تعاونی‌ها در درجه اول حامل ارزش‌های دموکراتیک و در ثانی دارای اهداف اجتماعی و سیاسی هستند و قصدشان این بوده که از قطبی شدن جامعه جلوگیری کنند. آنها در مالکیت و قدرت اقتصادی جامعه شرکت دارند و در بسیاری از کشورها در بخش‌های مهم اقتصادی فعال آنها را در انحصار خود دارند (شکوری، ۱۳۷۸: ۸۸).

اهداف تحقیق

هدف کلی:

- ارزیابی گرایش دانشجویان دانشگاه‌های (دولتی و آزاد) تبریز به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا و عوامل مؤثر بر آن.

اهداف جزئی:

- ارزیابی تأثیر اعتماد اجتماعی در گرایش دانشجویان دانشگاه‌های (دولتی و آزاد) تبریز به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا.
- ارزیابی تأثیر مشارکت اجتماعی در گرایش دانشجویان دانشگاه‌های (دولتی و آزاد) تبریز به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا.
- ارزیابی تأثیر انسجام اجتماعی در گرایش دانشجویان دانشگاه‌های (دولتی و آزاد) تبریز به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا.
- ارزیابی تأثیر میزان ارضاء نیازها در گرایش دانشجویان دانشگاه‌های (دولتی و آزاد) تبریز به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا.

پیشینه تجربی

بررسی‌های انجام شده در خصوص پیشینه این پژوهش نشان داد از جمله اقدامات صورت گرفته که مرتبط با موضوع تحقیق می‌باشند، عبارتند از:
- عسگری (۱۳۷۹) تحلیلی بر وضعیت اشتغال در کشور تحت عنوان راهکارهای تعاونی برای اشتغال فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها که در ماهنامه شماره ۱۰۷ تعاون مرداد ماه ۱۳۷۹ درج شده است. این گزارش در واقع اولین قدم در راه بررسی مشکلات تعاونی‌های فارغ‌التحصیلان و ایجاد اشتغال برای آنان به حساب می‌آید.

- زمینه‌یابی ایجاد تعاونی‌های مولد و اشتغال‌زا با تأکید بر اشتغال فارغ-التحصیلان دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی که در ۲۸ استان کشور به صورت طرح‌های پژوهشی به اجرا درآمده و از جمع‌بندی نتایج آنها گزارش ملی آن در سال ۱۳۸۰ منتشر گردید که از جمله آنها تحقیق: کاتب (۱۳۸۰) بررسی

بررسی میزان گرایش دانشجویان دانشگاه‌های تبریز به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا

زمینه‌یابی تشکیل تعاونی‌های مولد و اشتغال‌زا برای جوانان با تأکید بر اشتغال دانشجویان و فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها، آذربایجان شرقی می‌باشد: هدف اصلی از اجرای این طرح، زمینه‌یابی بررسی و شناسایی زمینه‌ها و پتانسیل‌های اقتصادی و اجتماعی موجود در استان‌های کشور برای انجام طرح‌های تولیدی و خدماتی و ایجاد اشتغال برای فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها، در نهایت توسعه کمی و کیفی بخش تعاون می‌باشد.

- بنی فاطمه (۱۳۸۱) بررسی نقش شرکت‌های تعاونی بهداشتی و درمانی آذربایجان شرقی در اشتغال فارغ‌التحصیلان رشته‌های پزشکی و کاهش تصدی-گری دولت: به طور کلی چشم‌انداز این پژوهش، مکتب کارکردگرایی به ویژه نظریه‌پرداز مشهور این مکتب، رابرت مرتون می‌باشد که در نهایت محقق به نتایج زیر دست یافته است: کاهش تصدی‌گری دولت با شناسایی نقش تعاونی-های خدمات بهداشتی و درمانی، تأثیر این نوع تعاونی‌ها برای رفع معضل بیکاری جوانان و دانش‌آموختگان رشته‌ای علوم پزشکی. این تعاونی‌ها نقش به‌سزایی در افزایش فرصت اشتغال جوانان خصوصاً جوانان دانش‌آموخته رشته-های علوم پزشکی داشته‌اند و علاوه بر آن در زمینه خدمات و ساخت و ساز نیز نقش عمده‌ای در کاهش تصدی‌گری دولت و هزینه‌های آن ایفا نموده‌اند.

مبانی نظری

از جمله تئورسین‌ها و اجتماع‌یون تعاون‌طلبی که از آنها با عنوان سوسیالیست‌های تخیلی یاد می‌شود، رابرت اون، لویی بلان، شارل فوریه، سن سیمون، پرودون، ویلیام کینگ و فیلیپ بوشه می‌باشند. از وجوه اشتراک این گروه از متفکرین، تأکید آنها بر همکاری و تعاون، مساوات طلبی، مخالفت با مالکیت خصوصی و ... می‌باشد. از آنجا که اکثر آنها معتقد بودند علل نابسامانی‌های اجتماعی و اقتصادی را باید در رقابت جستجو کرد، تنها راه مقابله و پیروزی در این رقابت را تعاون و اقدام جمعی افراد می‌دانستند. بنابراین تغییرات بنیادی در سیستم اجتماعی و اقتصادی خود را لازم می‌دانستند. به عنوان مثال لویی بلان معتقد است برای جلوگیری از رقابت و عوارض وخیم آن

باید نظام اقتصادی را بر مبنای نقیض آن یعنی بر پایه همکاری و تعاون استوار ساخت. وی اظهار می‌داشت در بطن نظام‌های مبتنی بر فردگرایی این مشکلات نهفته است. لویی بلان اعتقاد داشت از راه حذف مالکیت خصوصی رقابت ریشه کن شده، مشکلات از میان خواهند رفت، او برای رسیدن به هدف فوق طرح کارگاه‌های اجتماعی (Social Workshops) را عنوان نموده است. هم‌چنین رابرت اون یا ایجاد دهکده تعاونی و شارل فوریه با تأسیس جوامعی به نام فالانستر اقدامات مؤثری را در این راه انجام دادند. در رابطه با اعتماد اجتماعی تئوری‌های پارسونز، وبر، زیمل، گیدنز و جانسون، در زمینه مشارکت اجتماعی تئورسین‌های مختلفی از جمله اوکلی، کلندرمن، کلی و برین لینگر، گائوتری، هانتینگتون و نلسون، وبر، پارسونز و ...، در زمینه انسجام اجتماعی دیدگاه‌های پاتنام، چلبی و ازکیا و در نهایت درمورد متغیر ارضاء نیازها، دیدگاه‌های رفیع-پور، چلبی، مرتن و مازلو مورد توجه قرار گرفتند.

چارچوب نظری

نظریه میدانی کورت لوین رفتار انسانی را تابع عوامل مختلف و به هم وابسته دانسته است. لوین این عوامل را به دو گونه تقسیم می‌کند: خصوصیات شخصی و خصوصیات محیطی. که هر یک از این عوامل در گرایش افراد به تعاونی‌ها می‌توانند دخیل باشند.

طبق دیدگاه دیوید جانسون برای ایجاد ارتباطات اجتماعی، شخص باید بتواند فضای آکنده از اعتماد را ایجاد کند که در نتیجه، ترس‌های خود و دیگری را از طرد شدن کاهش داده، امید به پذیرش، حمایت و تأیید را ارتقا بخشد. جانسون با مبنای نظری صور کنش و ارتباط، اعتماد را برای رشد و گسترش روابط ضروری می‌داند. وی مبنای اعتماد را صراحت، سهم کردن، پذیرش، رفتار قابل اعتماد، حمایت، تمایلات همکاری‌جویانه و رفتار مبتنی بر اعتماد می‌داند. طبق نظر جانسون می‌توان گفت که اگر مسئولین و اعضای تعاونی‌ها در انجام کار، صداقت و صراحت داشته باشند و فضای تعاونی به گونه‌ای باشد که همه افراد در آن با یکدیگر همکاری داشته باشند و مسولین به نظرات و

بررسی میزان گرایش دانشجویان دانشگاه‌های تبریز به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا

ایده‌های اعضای تعاونی بها بدهند در نتیجه همه اعضا از اهداف سازمان حمایت می‌کنند و تمایلات همکاری‌جویانه از خود نشان می‌دهند. چنین فضایی بستر مناسبی را برای دیگر افراد جهت گرایش به تعاونی‌ها فراهم خواهد کرد.

از نظر پارسونز ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی هستند که در عمل، شرایط ساختی کنش اجتماعی را تشکیل می‌دهند و به عبارت دیگر کنش‌های افراد جامعه تحت تأثیر ارزش‌های فرهنگی موجود در آن جامعه است. از نظر پارسونز الگوهای جهت‌گیری ارزشی که به وسیله کنشگر در زمان اجتماعی شدن به دست می‌آید تا اندازه زیادی نتیجه کارکرد ساختار بنیادی و ارزش‌های مسلط نظام اجتماعی است. از نظر پارسونز ارزش‌های اجتماعی در همه حال از خارج بر افراد تحمیل نمی‌شود بلکه در مناسبات مقابل شان با جامعه ایجاد می‌شود. به طور کلی پارسونز جبری بودن کنش اجتماعی را رد می‌کند و معتقد است کنش برخلاف رفتار، اساساً ارادی است. در عین حال کنش اجتماعی جنبه عقلانی دارد و افراد همواره غایت و هدفی را در رفتار خود دنبال می‌کنند. از آن جایی که یکی از ارزش‌های مسلط جامعه ما تعاون و همیاری در جامعه است. بنابراین یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در کنش‌های جمعی مانند شرکت در تعاونی‌ها درونی شدن این ارزش مشترک در میان مردم می‌باشد.

به نظر دورکیم یکی از عناصر عمده یکپارچگی، پهنه میدان عمل متقابل اعضای گروه با یکدیگر است. برای مثال اشتراک در آئین‌های مذهبی، اعضای گروه‌های مذهبی را به فعالیت‌های مشترک پیوند دهنده می‌کشانند. در یک سطح دیگر فعالیت‌های کاری که مبتنی بر وظایف متمایز ولی مکمل باشند، کارگران را به گروه کاری پیوند می‌دهند. فراوانی عمل متقابل الگودار، گواه بردرجه یکپارچگی ارزشی گروه است. جمعیت‌هایی که درجه توافق شان بالاست، در مقایسه با گروه‌هایی که توافق گروهی شان ضعیف است، رفتار انحرافی کمتری دارند (کوزر، ۱۳۸۶: ۱۹۰). دورکیم معتقد به دو نوع همبستگی مکانیکی (مبتنی بر باور مشترک) در جوامع ابتدایی و همبستگی ارگانیکی (مبتنی بر تنوع فزاینده و پیشرفته تقسیم کار) در جوامع مدرن می‌باشد. او بعدها این نظرش را تعدیل

کرد و تأکید نمود که حتی نظام‌های برخوردار از همبستگی ارگانیک بسیار پیشرفته نیز باید بر پایه یک ایمان مشترک یا وجدان جمعی قرار گیرند. او معتقد بود بدون یک چنین اعتقادات مشترک، هر جامعه‌ای چه جدید چه ابتدایی محکوم به تباهی و فروپاشیدگی است. بنابراین افزایش همبستگی ارگانیک در جوامع مدرن، افزایش گرایش به فعالیت‌های تعاونی را در پی خواهد داشت. ضمن این که خود تعاونی‌ها را هم می‌توان به عنوان وسیله‌ای برای تحقق این همبستگی در جوامع مدرن قلمداد کرد و از این طریق طبق نظر دورکهایم از بروز رفتارهای انحرافی جلوگیری کرد. از سوی دیگر تقویت بسترهای لازم جهت افزایش انسجام اجتماعی، سبب توسعه تعاونی‌ها و در نهایت کاهش آسیب‌های اجتماعی خواهد شد. مازلو روانشناس انسان‌گرا نیز تنهایی و انزوا و ریشه در جامعه نداشتن را از دردهای انسان می‌داند و براین باور است که انسان از نظر روانی نیازمند گروه است. او می‌گوید انسان‌ها می‌خواهند با داشتن روابط صمیمی با دیگران احساسات شایع از خود بیگانگی و تنهایی و غربت و بی‌همدلی که بر اثر مشغله‌های فراوان انسان به وجود آمده است، غلبه کنند (قاسمی پویا، ۱۳۸۰: ۳۲). بنابراین تعاونی‌ها را می‌توان یکی از بهترین فرصت‌های ارضای نیاز به شمار آورد.

از آن جا که هدف این پژوهش، بررسی گرایش دانشجویان به تعاون بود از تئوری گرایش فیش باین - آیزن استفاده شده است. از دیدگاه نظریه کنش موجه، مشارکت در تشکیل و گرایش به تعاونی‌ها منتج از باور افراد در مورد نتایج عمل‌شان و انگیزه آنها برای برآوردن نیازهای خود و توقع دیگران است. اصطلاح کنش موجه را که آیزن و فیش باین برای تبیین کنش‌های مختلف افراد به کار بردند به این معنی است که اکثر رفتارها به این دلیل انجام می‌شود که مردم به نتایج اعمال خود فکر می‌کنند و برای حصول به نتایج مطلوب و پرهیز از برخی نتایج نامطلوب دست به انتخاب منطقی می‌زنند.

تئوری گرایش فیش باین - آیزن Fishbin & Aizen

مشهورترین تئوری را در زمینه گرایش، فیش باین و آیزن ارائه کرده‌اند. آنها در یافتن یک تئوری برای تعیین رفتار به نقش گرایش اشاره می‌کنند. به نظر آنها رفتار (Behavior) در پی زنجیره‌ای از عوامل به وجود می‌آید، حلقه ماقبل بروز رفتار، قصد و نیت به انجام یک رفتار است. به وجود آمدن قصد و نیت به نوبه خود تابع دو متغیردیگر است:

۱- گرایش به سوی آن رفتار Attitude toward the behavior

۲- هنجارذهنی Subjective norms

متغیر اول (گرایش به سوی آن رفتار) یک متغیر فردی و شخصی است که طی آن فرد انجام یک رفتار یا یک پدیده را از نظر خودش ارزیابی می‌کند که آیا خوب است یا بد. متغیر دوم (هنجارهای ذهنی) منعکس‌کننده نفوذ و فشار اجتماعی است که شخص آن را برای انجام یک کار (رفتار) احساس و درک می‌کند.

میزان تأثیر هر یک از این ۲ متغیر (گرایش و هنجارذهنی) در به وجود آمدن قصد و نیت همیشه یکسان نیست و بستگی به شخصیت فرد و شرایط اجتماعی دارد، لذا گاهی ممکن است تأثیر گرایش بیشتر باشد و گاه تأثیر هنجار ذهنی.

در این تئوری، گرایش به نوبه خود تابع دو عامل دیگر در نظر گرفته شده است:

۱- انتظار فایده expectation of outcome یا باور Eliet

۲- ارزیابی فایده Evaluation of outcome

انتظار فایده به معنی آن است که یک شخص تا چه حد از یک پدیده انتظار فایده دارد. مثلاً فردی که استفاده از تخصص و اشتغال برایش مهم است فکر می‌کند تشکیل یک تعاونی می‌تواند برای او فایده داشته باشد. ارزیابی فایده نسبتاً روشن است و طی آن شخص ارزیابی می‌کند که آیا آن پدیده به نظر او فایده دارد یا نه.

هنجارذهنی: در تئوری فیش باین - آیزن، این متغیر منعکس‌کننده نفوذ و فشار اجتماعی روی یک شخص برای انجام یک رفتار است. بدین معنی که شخص به آن توجه دارد که تا چه حد رفتارش مورد تأیید یا توبیخ افراد یا گروه‌های خاصی قرار خواهد گرفت. این متغیر خود به دو عامل دیگر تجزیه می‌شود:

- انتظار آن که یک رفتار خاص از سوی دیگر افراد مهم گروه چگونه ارزیابی می‌شود که می‌توان آن را دیگران نامید.

- انگیزه پیروی از انتظارات دیگران (یعنی آیا اصلاً برای شخص A قضاوت مردم مهم است که درباره او چه می‌گویند یا نه) مثلاً وجود این هنجار ذهنی که فرد تحصیل کرده لزوماً باید کار اداری داشته و اصطلاحاً پشت میز نشین باشد، خود یکی از موانع مهم است و دیگر این که ممکن است خانواده فرد و اطرافیان وی را چندان تأیید نکنند و در عوض وی را برای کسب یک کار اداری و دولتی با حقوق مشخص تشویق کنند (قمریان و دیگری، ۱۳۸۲: ۱۱-۱۲). به دلیل تمرکز بحث روی تعاونی‌ها مفاهیم و عناوین (نمودار آیزن و فیش باین) را باید متناسب با تعاون تفسیر کرد:

نخستین سازه مؤثر بر قصد مشارکت در تعاونی‌ها، اطلاعات و آگاهی فرد است. در دومین سازه فرد اندیشه می‌کند که از اقدام او چه چیزی حاصل می‌شود. در واقع ارزش داوری در زمینه پیامدهای متصور برای مشارکت است. عامل دیگری که می‌تواند تسهیل‌کننده یا مانع ایجاد انگیزه برای مشارکت باشد سوابق فرد در زمینه مشارکت است. مشاهدات تأکید می‌کند افرادی که برای انجام کاری از پیش سابقه موفق دارند معمولاً برای تکرار آن عمل از وضعیت بهتری برخوردار می‌باشند. ویژگی‌های فردی و امکانات موجود نیز در امر مشارکت مؤثرند. البته تنها قصد مشارکت برای اقدام به مشارکت کافی نیست بلکه وجود امکانات لازم نیز از شروط ضروری است. هم چنین نظام قانونی و نهادی جامعه عاملی مؤثر برای مشارکت محسوب می‌شود (علوی تبار، ۱۳۷۷: ۱۹-۲۵).

فرضیه‌های پژوهش

- ۱- به نظر می‌رسد بین ویژگی‌های فردی و میزان گرایش به تعاونی‌های اشتغال‌زا رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- ۲- به نظر می‌رسد بین میزان اعتماد اجتماعی و میزان گرایش به تعاونی‌های اشتغال‌زا رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- ۳- به نظر می‌رسد بین میزان مشارکت اجتماعی و میزان گرایش به تعاونی‌های اشتغال‌زا رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- ۴- به نظر می‌رسد بین میزان انسجام اجتماعی و میزان گرایش به تعاونی‌های اشتغال‌زا رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- ۵- به نظر می‌رسد بین میزان ارضاء نیازها و میزان گرایش به تعاونی‌های اشتغال‌زا رابطه معنی‌داری وجود دارد.

تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای وابسته و مستقل

تعریف مفهومی متغیر وابسته (گرایش دانشجویان به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا):

گرایش: به معنی یک نظام از تمایلات، عقاید و اعتقادات یک فرد نسبت به پدیده‌های محیط خود می‌باشد. این نظام از تمایلات و ... در طول زمان در پی تأثیرات محیطی مثلاً تربیت و تجربیات به معنی وسیع آن شکل می‌گیرد و کم و بیش دارای دوام و قوام می‌باشد (رفیع‌پور، ۱۳۷۳: ۵). شرکت تعاونی شرکتی است از اشخاص حقیقی و حقوقی که به منظور رفع نیازمندی‌های مشترک و بهبود وضع اقتصادی و اجتماعی شرکا از طریق خود یاری و کمک متقابل و همکاری آنان و تشویق به پس‌اندازی موافق اصولی که در این قانون مطرح است تشکیل می‌شود (طالب، ۱۳۷۹: ۱۸).

تعریف عملیاتی: شاخص‌های در نظر گرفته شده طبق تعاریف ارائه شده شامل (گرایش به تعاون، مجموعه‌ای از افراد داوطلب، هدف مشترک، بهبود

وضع اجتماعی، بهبود وضع اقتصادی، تأسیس و اداره توسط اعضای تعاونی) می‌باشند که براساس آن گویه‌های مورد نظر براساس مقیاس لیکرت تنظیم شدند.

تعریف مفهومی اعتماد اجتماعی Social trust: اعتماد اجتماعی را می‌توان حسن ظن فرد نسبت به سایر اعضای جامعه تعریف کرد که این امر موجب گسترش و تسهیل روابط اجتماعی فرد با آنها می‌شود (امیرکافی، ۱۳۸۰: ۱۸). جانسون معتقد است که در یک رابطه مبتنی بر اعتماد این عناصر وجود دارند: صراحت و باز بودن، سهمیم کردن، پذیرش، حمایت، تمایلات همکاری‌جویانه، رفتار مبتنی بر اعتماد، رفتار قابل اعتماد، اعتمادکننده بودن و قابلیت اعتماد داشتن (امیرکافی، ۱۳۷۵: ۹۷).

تعریف عملیاتی: براساس تعریف جانسون، شاخص‌های (صراحت و باز بودن، سهمیم کردن، تمایلات همکاری‌جویانه، اطمینان به افراد و نهادها و سازمان‌ها) تعیین شده و از میان آنها گویه‌های مربوط به متغیر استخراج شدند. تعریف مفهومی مشارکت اجتماعی Social participation: هلی مشارکت اجتماعی را به صورت مشارکت افراد در فعالیت گروه‌های خارج از خانواده، عرصه سیاسی و محیط کار تعریف می‌کند. با توجه به تعریف هلی می‌توان گفت مشارکت اجتماعی عبارت است از هر گونه کنش متقابل داوطلبانه، آگاهانه، و جمعی افراد و گروه‌ها در فعالیت‌های خارج از خانواده و همه گروه‌های فعال غیر وابسته به سازمان‌های سیاسی، گروه‌های فساد و اتحادیه‌های کارگری که به صورت مشارکت رسمی و غیررسمی مورد مطالعه قرار می‌گیرند (یزدان‌پناه و دیگری، ۱۳۸۷: ۱۳۵).

تعریف عملیاتی: براساس تعریف برگرفته از هلی برای مشارکت اجتماعی شاخص‌های زیر در نظر گرفته شد (مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و انجمن‌ها)، (هلال احمر، تیم‌های ورزشی و ... مشارکت در فعالیت‌های سیاسی، همکاری با مؤسسات خیریه، همکاری با گروه‌های دوستانه و خانوادگی) با توجه به این شاخص‌ها گویه‌های مربوط به این متغیر تنظیم شدند.

تعریف مفهومی انسجام اجتماعی *Social Solidarity*: انسجام اجتماعی، دلالت بر توافق جمعی میان اعضای یک جامعه دارد که حاصل پذیرش و درونی کردن نظام ارزشی و هنجاری یک جامعه و وجود تعلق جمعی و تراکمی از وجود تعامل در میان افراد آن جامعه است (ازکیا و دیگری، ۱۳۸۰: ۱۸۱).

تعریف عملیاتی: با توجه به تعریف ذکر شده، از سه شاخص (گرایش نسبت به یکدیگر، میزان تعامل اجتماعی بین دانشجویان و میزان نزاع و اختلاف سیاسی) استفاده شده که گویه‌های مربوط به این متغیر براساس شاخص‌ها تنظیم شدند.

تعریف مفهومی نیاز: نیاز کمبودی است که توسط فرد احساس می‌شود و وجود آن موجب می‌شود فرد درصدد پیدا کردن راهی در جهت رفع آن برآید. مازلو معتقد است انسان از نظر روانی نیازمند گروه است. او نیازهای انسانی را نوع مخصوصی از غرائز می‌داند که در حیوانات یافت نمی‌شود و آنها را به ۵ دسته تقسیم می‌کند: نیازهای فیزیولوژیکی، تأمینی، اجتماعی، نیاز به منزلت و خویش‌نمایی (هیکس، ۱۳۷۷: ۶۳).

تعریف عملیاتی: طبق تعریف مازلو تقسیم‌بندی ۵ گانه نیازها به عنوان شاخص در نظر گرفته شد و براساس آن گویه‌های مربوط به متغیر تنظیم شده است.

تعریف عملیاتی: ویژگی‌های فردی نیز به مشخصه‌های بیولوژیکی و اجتماعی افراد گفته می‌شود. براساس دیدگاه کورت لوین رفتار فرد علاوه بر خصوصیات محیطی تابع خصوصیات شخصی است (رفیع‌پور، ۱۳۷۴: ۵۹). در گویه‌های تنظیم شده متغیرهایی از قبیل: سن، جنس (مرد - زن)، رشته تحصیلی (با شاخص‌های: علوم انسانی، علوم پایه، فنی و مهندسی و کشاورزی) مقطع تحصیلی با چهار شاخص (کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا)، وضعیت تأهل (مجرد- متأهل)، وضعیت شغلی (شاغل - غیرشاغل) و درآمد سنجیده می‌شود، که مجموعاً تحت عنوان ویژگی‌های فردی آورده شده است.

روش تحقیق

در این تحقیق، از دو روش اسنادی و پیمایشی (Survey Method) جهت گردآوری اطلاعات استفاده شده است. که در روش اسنادی از تکنیک فیش-برداری (از میان منابع و مآخذی از قبیل کتب، مجلات، طرح‌های تحقیقاتی و پایان نامه‌ها) و در روش پیمایشی از تکنیک مصاحبه حضوری استفاده شده که با تکمیل پرسشنامه‌های تحقیق، کار جمع‌آوری داده‌ها صورت گرفته است. داده‌ها با نرم‌افزار spss مورد پردازش قرار گرفته‌اند و با توجه به سطح سنجش متغیرها از آزمون‌های مختلفی استفاده شده است. روش سنجش شاخص‌ها برای متغیرهای وابسته و مستقل به جز متغیر مستقل ویژگی‌های فردی، طیف ۵ درجه‌ای لیکرت می‌باشد، در شاخص‌های ویژگی‌های فردی نیز سن و درآمد با سؤالات باز و بقیه موارد با سؤالات بسته مورد سنجش قرار گرفتند.

جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری این پژوهش را دانشجویان دانشگاه‌های آزاد و دولتی تبریز (به صورت گروه‌های دانشجویی در رشته‌های علوم انسانی، علوم پایه، فنی و مهندسی و کشاورزی) تشکیل می‌دهند که در دانشگاه دولتی تبریز با حجم ۱۷۴۵۰ نفر و در دانشگاه آزاد با حجم ۲۵۶۹۰ نفر می‌باشند. حجم نمونه (به صورت جداگانه برای هر دانشگاه) با استفاده از فرمول کوکران ۳۷۸ نفر به عنوان حجم نمونه دانشگاه آزاد و ۳۷۶ نفر به عنوان حجم نمونه دانشگاه دولتی به دست آمد. بعد از برآورد حجم نمونه، در مرحله اول از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای استفاده شده، سپس با استفاده از شیوه نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک به تفکیک رشته‌های تحصیلی در هر دانشگاه لیستی تهیه شد و مطابق آن لیست-ها پرسشنامه‌ها بین دانشجویان منتخب توزیع شدند.

روایی و پایایی ابزار اندازه‌گیری تحقیق

قابلیت اعتبار (روایی) (Validity): اعتباری که در این تحقیق از آن استفاده نموده ایم اعتبار صوری (Face Validity) است. اعتبار صوری مبتنی بر داوری و قضاوت متخصصان است. هم چنین علاوه بر اعتبار صوری، به منظور شناسایی دقیق اندازه‌گیری از اعتبار سازه‌ای (Construct Validity) نیز استفاده شده است. در این شیوه ارزیابی نتیجه برحسب مطابقت آن با انتظارات نظری صورت می‌گیرد (دواس، ۱۳۸۷: ۶۴). تحلیل عاملی گویه‌های متغیر وابسته (گرایش به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا) با استفاده از نرم‌افزار spss نشان داد که مجموع این گویه‌ها بارعاملی $67/943$ ٪ بر روی این متغیر دارند، به عبارت دیگر این گویه‌ها $67/943$ ٪ فضای مفهومی متغیر را پوشش می‌دهند و باتوجه به این مقدار بارعاملی که بالاتر از 50 ٪ بوده لذا می‌توان گفت متغیر مورد بررسی دارای اعتبار می‌باشد.

قابلیت اعتماد (پایایی) (Reliability): شاخص پایایی کل مقیاس آماره‌ای است به نام آلفای کرونباخ که دامنه آن از 0 تا 1 است. هر چه آلفا بیشتر باشد پایایی مقیاس بیشتر خواهد بود. طبق قاعده تجربی، آلفا دست کم باید 70 ٪ باشد تا بتوان مقیاس را دارای پایایی به شمار آورد (دواس، ۱۳۸۷: ۲۵۳).

جدول شماره (۱): آزمون آلفای کرونباخ

متغیرها	نوع متغیرها	تعداد گویه‌ها	ضریب آلفا
گرایش به تعاونی‌ها	وابسته	۱۵	72 ٪
مشارکت اجتماعی	مستقل	۸	77 ٪
اعتماد اجتماعی	مستقل	۱۰	71 ٪
انسجام اجتماعی	مستقل	۷	73 ٪
ارضاء نیازها	مستقل	۶	80 ٪

استنتاج آماری

تجزیه و تحلیل داده‌ها در این تحقیق شامل سه بخش تجزیه و تحلیل توصیفی (تحلیل‌های یک متغیره)، تجزیه و تحلیل علی (تحلیل‌های دومتغیره) و رگرسیون (تحلیل‌های چندمتغیره) می‌باشد.

جدول شماره (۲): توزیع فراوانی حجم نمونه مورد مطالعه برحسب سن

به تفکیک دانشگاه محل تحصیل

		سن				جمع
		سال ۲۱-۲۵	کمتر از ۲۰ سال	سال ۲۶-۳۰	بالاتر از ۳۱ سال	
دانشگاه آزاد	فراوانی	۱۰۳	۱۷۵	۶۳	۳۷	۳۷۸
	درصد	۱۳/۶	۲۳/۲	۸/۳	۴/۹	۵۰/۰
دانشگاه دولتی	فراوانی	۱۴۶	۱۸۱	۵۱	۰	۳۷۸
	درصد	۱۹/۳	۲۳/۹	۶/۸	/۰	۵۰/۰
جمع		۲۴۹	۳۵۶	۱۱۴	۳۷	۷۵۶
		۳۲/۹	۴۷/۱	۱۵/۱	۴/۹	۱۰۰/۰

با توجه به این جدول می‌توان گفت که از بین حجم نمونه مورد مطالعه بین دانشجویان دانشگاه آزاد و دولتی بیشترین تعداد یعنی ۲۳/۲ درصد دانشجویان دانشگاه آزاد و ۲۳/۹ درصد از دانشجویان دانشگاه دولتی، دارای سن ۲۱-۲۵ سال هستند. و کم‌ترین تعداد یعنی ۴/۹ درصد دانشجویان دانشگاه آزاد و ۰/۰ درصد از دانشجویان دانشگاه دولتی، دارای سن بالاتر از ۳۱ سال هستند.

بررسی میزان گرایش دانشجویان دانشگاه‌های تبریز به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا

جدول شماره (۳): توزیع فراوانی حجم نمونه برحسب جنس به تفکیک دانشگاه محل تحصیل

		جنس		جمع
		مرد	زن	
دانشگاه آزاد	فراوانی	۱۶۳	۲۱۵	۳۷۸
	درصد	۲۱/۶	۲۸/۴	۵۰/۰
دانشگاه دولتی	فراوانی	۲۰۸	۱۷۰	۳۷۸
	درصد	۲۷/۵	۲۲/۵	۵۰/۰
جمع		۳۷۱	۳۸۵	۷۵۶
		۴۹/۱	۵۰/۶	۱۰۰/۰

با توجه به این جدول می‌توان گفت که از بین حجم نمونه مورد مطالعه بین دانشجویان دانشگاه آزاد و دولتی: ۲۸/۴ درصد از دانشجویان دانشگاه آزاد مرد و ۲۱/۶ درصد زن می‌باشند. ۲۲/۵ درصد از دانشجویان دانشگاه دولتی را مردان و ۲۷/۵ درصد را زنان تشکیل می‌دهند.

جدول شماره (۴): توزیع فراوانی برحسب وضعیت تأهل به تفکیک دانشگاه محل تحصیل

		جنس		جمع
		مجرد	متاهل	
دانشگاه آزاد	فراوانی	۱۷۶	۲۰۲	۳۷۸
	درصد	۲۳/۳	۲۶/۷	۵۰/۰
دانشگاه دولتی	فراوانی	۳۶۰	۱۸	۳۷۸
	درصد	۴۷/۶	۲/۴	۵۰/۰
جمع		۵۳۶	۲۲۰	۷۵۶
		۷۰/۹	۲۹/۱	۱۰۰/۰

باتوجه به این جدول می‌توان گفت که از بین حجم نمونه مورد مطالعه بین دانشجویان دانشگاه آزاد و دولتی: ۲۳/۳ درصد از دانشجویان دانشگاه آزاد مجرد و ۲۶/۷ درصد متأهل می‌باشند. ۴۷/۶ درصد از دانشجویان دانشگاه دولتی نیز مجرد و ۲/۴ درصد متأهل می‌باشند، چنان‌چه مشهود است بیشترین درصد پاسنخگویان بالاخص دانشجویان دانشگاه دولتی مجرد می‌باشند.

جدول شماره (۵): توزیع فراوانی حجم نمونه مورد مطالعه برحسب رشته تحصیلی به تفکیک دانشگاه محل تحصیل

		رشته تحصیلی				جمع
		علوم انسانی	علوم پایه	فنی مهندسی	کشاورزی	
دانشگاه آزاد	فراوانی	۲۶۴	۴۵	۵۶	۱۳	۳۷۸
	درصد	۳۴/۹	۶/۰	۷/۴	۱/۷	۵۰/۰
دانشگاه دولتی	فراوانی	۱۳۸	۱۳	۱۶۳	۶۴	۳۷۸
	درصد	۱۸/۳	۱/۷	۲۱/۵	۸/۵	۵۰/۰
جمع		۴۰۲	۵۸	۲۱۹	۷۷	۷۵۶
		۵۳/۲	۷/۷	۲۸/۹	۱۰/۲	۱۰۰/۰

باتوجه به این جدول می‌توان گفت که از بین حجم نمونه مورد مطالعه بین دانشجویان دانشگاه آزاد و دولتی: ۳۴/۹ درصد از دانشجویان دانشگاه آزاد در رشته علوم انسانی، ۶ درصد در رشته علوم پایه، ۷/۴ درصد در رشته فنی مهندسی و ۱/۷ درصد در رشته کشاورزی تحصیل می‌کنند. ۱۸/۳ درصد از دانشجویان دانشگاه دولتی در رشته علوم انسانی، ۱/۷ درصد در رشته علوم پایه، ۲۱/۵ درصد در رشته فنی مهندسی و ۸/۵ درصد در رشته کشاورزی تحصیل می‌کنند، چنان‌چه مشهود است بیشترین درصد دانشجویان دانشگاه آزاد در رشته‌های انسانی و دانشجویان دانشگاه دولتی در رشته‌های فنی مهندسی تحصیل می‌کنند.

بررسی میزان گرایش دانشجویان دانشگاه‌های تبریز به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا

جدول شماره (۶): توزیع فراوانی حجم نمونه مورد مطالعه برحسب مقطع تحصیلی به تفکیک دانشگاه محل تحصیل

		مقطع تحصیلی				جمع
		کاردانی	کارشناسی	کارشناسی ارشد	دکترا	
دانشگاه آزاد	فراوانی	۲۳۹	۱۰۲	۲۷	۱۰	۳۷۸
	درصد	۳۱/۶	۱۳/۵	۳/۶	۱/۳	۵۰/۰
دانشگاه دولتی	فراوانی	۲۰	۳۱۵	۲۹	۱۴	۳۷۸
	درصد	۲/۷	۴۱/۷	۳/۷	۱/۹	۵۰/۰
جمع		۲۵۹	۴۱۷	۵۶	۲۴	۷۵۶
		۳۴/۳	۵۵/۲	۷/۳	۳/۲	۱۰۰/۰

باتوجه به این جدول می‌توان گفت که از بین حجم نمونه مورد مطالعه بین دانشجویان دانشگاه آزاد و دولتی: ۳۱/۶ درصد از دانشجویان دانشگاه آزاد در مقطع کاردانی، ۱۳/۵ درصد کارشناسی، ۳/۶ درصد کارشناسی ارشد و ۱/۳ درصد در مقطع دکترا تحصیل می‌کنند. ۲/۷ درصد از دانشجویان دانشگاه دولتی در مقطع کاردانی، ۴۱/۷ درصد کارشناسی، ۳/۷ درصد کارشناسی ارشد و ۱/۹ درصد در مقطع دکترا تحصیل می‌کنند؛ چنان‌چه مشهود است بیشترین درصد دانشجویان دانشگاه آزاد در مقطع کاردانی و دانشجویان دانشگاه دولتی در مقطع کارشناسی تحصیل می‌کنند.

جدول شماره (۷): توزیع فراوانی حجم نمونه مورد مطالعه برحسب وضعیت شغلی به تفکیک دانشگاه محل تحصیل

		وضعیت شغلی		جمع
		غیرشاغل	شاغل	
دانشگاه آزاد	فراوانی	۱۰۶	۲۷۲	۳۷۸
	درصد	۱۴/۰	۳۶/۶	۵۰/۰
دانشگاه دولتی	فراوانی	۱۳	۳۵۶	۳۷۸
	درصد	۱/۷	۴۸/۳	۵۰/۰
جمع	فراوانی	۱۱۹	۶۳۷	۷۵۶
	درصد	۱۵/۷	۸۴/۳	۱۰۰/۰

باتوجه به این جدول می‌توان گفت: از بین حجم نمونه مورد مطالعه بین دانشجویان دانشگاه آزاد و دولتی ۱۴ درصد از دانشجویان دانشگاه آزاد شاغل و ۳۶ درصد غیرشاغل می‌باشند. ۱/۷ درصد از دانشجویان دانشگاه دولتی نیز شاغل و ۴۸/۳ درصد غیرشاغل می‌باشند، چنان‌چه مشهود است بیشترین درصد پاسنخگویان در هر دو گروه بیکار می‌باشند.

جدول شماره (۸): جدول توزیع فراوانی حجم نمونه مورد مطالعه برحسب درآمد به تفکیک دانشگاه محل تحصیل

		درآمد شاغلین				جمع
		غیرشاغل	کمتر از ۲۰۰ هزار تومان	۲۰۱-۴۰۰ هزار تومان	بیشتر از ۴۰۱ هزار تومان	
دانشگاه آزاد	فراوانی	۲۹۸	۱	۶۸	۱۱	۳۷۸
	درصد	۳۹/۴	۰/۱	۹/۰	۱/۵	۵۰/۰
دانشگاه دولتی	فراوانی	۳۶۵	۰	۱۳	۰	۳۷۸
	درصد	۴۸/۳	/۰	۱/۷	/۰	۵۰/۰
	جمع	۶۶۳	۱	۸۱	۱۱	۷۵۶
		۸۷/۷	۰/۱	۱۰/۷	۱/۵	۱۰۰/۰

بررسی میزان گرایش دانشجویان دانشگاه‌های تبریز به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا

باتوجه به این جدول می‌توان گفت که از بین حجم نمونه مورد مطالعه بین دانشجویان دانشگاه آزاد و دولتی ۳۹/۴ درصد از دانشجویان دانشگاه آزاد غیرشاغل بوده و یا میزان درآمد خود را اعلام نکرده‌اند، ۰/۱ درصد کمتر از ۲۰۰ هزار تومان، ۹ درصد مابین ۲۰۱-۴۰۰ و ۱/۵ درصد بیش از ۴۰۱ هزار تومان درآمد دارند، ۴۸/۳ درصد از دانشجویان دانشگاه دولتی غیرشاغل بوده و ۱/۷ درصد مابین ۲۰۱-۴۰۰ هزار تومان درآمد دارند، چنان‌چه مشهود است بیشترین درصد پاسخگویان در هر دو گروه بیکار می‌باشند.

جدول شماره (۹): توزیع فراوانی حجم نمونه برحسب گرایش به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا به تفکیک دانشگاه محل تحصیل

		گرایش به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا			جمع
		پایین	متوسط	بالا	
دانشگاه آزاد	فراوانی	۲۰	۷۳	۲۸۵	۳۷۸
	درصد	۲/۶	۹/۷	۳۷/۷	۵۰/۰
دانشگاه دولتی	فراوانی	۱۱	۱۶۲	۲۰۵	۳۷۸
	درصد	۱/۵	۲۱/۴	۲۷/۱	۵۰/۰
جمع		۳۱	۲۳۵	۴۹۰	۷۵۶
		۴/۱	۳۱/۱	۶۴/۸	۱۰۰/۰

از جدول فوق می‌توان دریافت که از بین حجم نمونه مورد مطالعه بین دانشجویان دانشگاه آزاد و دولتی: گرایش به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا در بین ۳۷/۷ درصد دانشجویان دانشگاه آزاد بالا، در حالی که در بین ۲۷/۱ درصد دانشجویان دانشگاه دولتی بالا می‌باشد.

جدول شماره (۱۰): توزیع فراوانی حجم نمونه مورد مطالعه برحسب اعتماد اجتماعی به تفکیک دانشگاه محل تحصیل

		اعتماد اجتماعی			جمع
		پایین	متوسط	بالا	
دانشگاه آزاد	فراوانی	۲۸	۲۱۶	۱۳۴	۳۷۸
	درصد	۳/۷	۲۸/۶	۱۷/۷	۵۰/۰
دانشگاه دولتی	فراوانی	۷۹	۲۴۶	۵۳	۳۷۸
	درصد	۱۰/۵	۳۲/۵	۷/۰	۵۰/۰
جمع		۱۰۷	۴۶۲	۱۸۷	۷۵۶
		۱۴/۲	۶۱/۱	۲۴/۷	۱۰۰/۰

از جدول فوق می‌توان دریافت که از بین حجم نمونه مورد مطالعه بین دانشجویان دانشگاه آزاد و دولتی: اعتماد اجتماعی در بین ۱۷/۷ درصد دانشجویان دانشگاه آزاد بالا، در حالی که در بین ۷ درصد دانشجویان دانشگاه دولتی بالایی باشد.

جدول شماره (۱۱): توزیع فراوانی حجم نمونه مورد مطالعه برحسب مشارکت اجتماعی به تفکیک دانشگاه محل تحصیل

		مشارکت اجتماعی			جمع
		پایین	متوسط	بالا	
دانشگاه آزاد	فراوانی	۵۲	۱۲۸	۱۹۸	۳۷۸
	درصد	۶/۹	۱۶/۹	۲۶/۲	۵۰/۰
دانشگاه دولتی	فراوانی	۳۵	۲۵۲	۸۱	۳۷۸
	درصد	۴/۶	۳۳/۳	۱۲/۱	۵۰/۰
جمع		۸۷	۳۸۰	۲۸۹	۷۵۶
		۱۱/۵	۵۰/۲	۳۸/۳	۱۰۰/۰

از جدول فوق می‌توان دریافت که از بین حجم نمونه مورد مطالعه بین دانشجویان دانشگاه آزاد و دولتی: مشارکت اجتماعی در بین ۲۶/۲ درصد دانشجویان دانشگاه آزاد بالا، در حالی که در بین ۱۲/۱ درصد دانشجویان دانشگاه دولتی بالا می‌باشد.

جدول شماره (۱۲): توزیع فراوانی حجم نمونه مورد مطالعه برحسب انسجام اجتماعی به تفکیک دانشگاه محل تحصیل

		انسجام اجتماعی			جمع
		پایین	متوسط	بالا	
دانشگاه آزاد	فراوانی	۰	۱۴۶	۲۳۲	۳۷۸
	درصد	/۰	۱۹/۳	۳۰/۷	۵۰/۰
دانشگاه دولتی	فراوانی	۱۵	۱۱۵	۲۴۸	۳۷۸
	درصد	۲/۰	۱۵/۲	۳۲/۸	۵۰/۰
جمع		۱۵	۲۶۱	۴۸۰	۷۵۶
		۲/۰	۳۴/۵	۶۳/۵	۱۰۰/۰

از جدول فوق می‌توان دریافت که از بین حجم نمونه مورد مطالعه بین دانشجویان دانشگاه آزاد و دولتی: انسجام اجتماعی در بین ۳۰/۷ درصد دانشجویان دانشگاه آزاد بالا، در حالی که در بین ۳۲/۸ درصد دانشجویان دانشگاه دولتی بالا می‌باشد که از بین دانشجویان دانشگاه آزاد انسجام اجتماعی پایین وجود ندارد اما در بین ۲ درصد دانشجویان دانشگاه دولتی انسجام اجتماعی پائین است.

جدول شماره (۱۳): توزیع فراوانی حجم نمونه مورد مطالعه برحسب میزان ارضاء نیازها به تفکیک دانشگاه محل تحصیل

		میزان ارضاء نیازها			جمع
		پایین	متوسط	بالا	
دانشگاه آزاد	فراوانی	۹	۹۴	۲۷۵	۳۷۸
	درصد	۱/۲	۱۲/۴	۳۶/۴	۵۰/۰
دانشگاه دولتی	فراوانی	۱۹	۹۴	۲۶۵	۳۷۸
	درصد	۲/۵	۱۲/۴	۳۵/۱	۵۰/۰
جمع		۲۸	۱۸	۵۴۰	۷۵۶
		۳/۷	۲۴/۸	۷۱/۵	۱۰۰/۰

از جدول فوق می‌توان دریافت که از بین حجم نمونه مورد مطالعه بین دانشجویان دانشگاه آزاد و دولتی، میزان ارضاء نیازها در بین ۳۶/۴ درصد دانشجویان دانشگاه آزاد بالا در حالی که در بین ۳۵/۱ درصد دانشجویان دانشگاه دولتی بالا می‌باشد.

جدول شماره (۱۴): مقایسه گرایش به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا بین دو گروه از دانشجویان دانشگاه آزاد و دولتی

Group Statistics					
دانشگاه محل تحصیل	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	
گرایش به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا	آزاد	۳۷۸	۵۸/۳۲۸۰	۶/۰۵۵۳۰	۳/۱۱۴۵
	دولتی	۳۷۸	۵۵/۷۰۹۰	۵/۶۰۸۳۵	۲/۸۸۴۶

Independent Samples Test

		Levine's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		t	Sig.	F	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Upper	Lower
گرایش به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا	Equal variances assumed	/۶۹	/۴	۱۷۰/۶	۷۵۴	/۰۰۰	۲/۶۱	/۴۲۴	۱/۷۸۵	۳/۴۵۲
	Equal variances not assumed	/۶۹	/۴۵	۱۷۰/۶	۷۴۹/۶	/۰۰۰	۲/۶۱	/۴۲۴	۱/۷۸۵	۳/۴۵۲

باتوجه به آزمون مقایسه میانگین‌ها برای گروه‌های مستقل، بااطمینان بالای ۹۹٪ می‌توان گفت بین دو گروه (دانشجویان دانشگاه آزاد / دولتی) به لحاظ گرایش به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا تفاوت معنی‌داری وجود دارد. نمره گرایش به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا در بین دانشجویان دانشگاه آزاد بالاتر از نمره دانشجویان دانشگاه دولتی می‌باشد.

لذا فرض H1 تأیید و فرض H0 رد می‌گردد.

- با توجه به آزمون فرضیه عوامل فردی در تحقیق حاضر، این نتایج به دست آمده است:

H0: عدم وجود رابطه معنی‌دار H1: وجود رابطه معنی‌دار

- سن و درآمد ..... H0 ..... گرایش دانشجویان به تعاونی‌های اشتغال‌زا

- جنس ..... H1 ..... گرایش دانشجویان به تعاونی‌های اشتغال‌زا

- وضعیت شغلی و تأهل، نوع دانشگاه، رشته و مقطع تحصیلی ..... H1 ..... گرایش دانشجویان به تعاونی‌های اشتغال‌زا.

- آزمون فرضیه اعتماد اجتماعی و گرایش دانشجویان به تعاونی‌های اشتغال‌زا:

از بین حجم نمونه مورد مطالعه بین دانشجویان دانشگاه آزاد و دانشجویان دانشگاه دولتی، اعتماد اجتماعی در بین ۱۷/۷ درصد دانشجویان دانشگاه آزاد بالا و در حالی که در بین ۷ درصد دانشجویان دانشگاه دولتی بالا می‌باشد. با توجه به آزمون T-TEST می‌توان گفت، اعتماد اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد بالاتر از دانشجویان دانشگاه دولتی می‌باشد. براساس نتایج به دست آمده از آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین اعتماد اجتماعی و گرایش به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا رابطه معنی‌دار ($p=0/400$) وجود که این رابطه مثبت، مستقیم و افزایش‌دهنده می‌باشد، بدین معنی که هر قدر میزان اعتماد اجتماعی افزایش یابد به همان میزان نیز گرایش به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا افزایش می‌یابد و بالعکس.

- آزمون فرضیه مشارکت اجتماعی و گرایش دانشجویان به تعاونی‌های اشتغال‌زا:

از بین حجم نمونه مورد مطالعه بین دانشجویان دانشگاه آزاد و دانشجویان دانشگاه دولتی، مشارکت اجتماعی در بین ۲۶/۲ درصد دانشجویان دانشگاه آزاد بالا و در حالی که در بین ۱۲/۱ درصد دانشجویان دانشگاه دولتی بالا می‌باشد. با توجه به آزمون T-TEST می‌توان گفت مشارکت اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد بالاتر از دانشجویان دانشگاه دولتی می‌باشد. براساس نتایج به دست آمده از آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین مشارکت اجتماعی و گرایش به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا رابطه معنی‌دار ($p=0/347$)، وجود دارد که این رابطه مثبت، مستقیم و افزایش‌دهنده می‌باشد، بدین معنی که هر قدر میزان مشارکت اجتماعی افزایش یابد به همان میزان نیز گرایش به عضویت در تعاونی‌ها افزایش می‌یابد و بالعکس.

- آزمون فرضیه انسجام اجتماعی و گرایش دانشجویان به تعاونی‌های اشتغال‌زا:

از بین حجم نمونه مورد مطالعه بین دانشجویان دانشگاه آزاد و دانشجویان دانشگاه دولتی، انسجام اجتماعی در بین ۳۰/۷ درصد دانشجویان دانشگاه آزاد

بررسی میزان گرایش دانشجویان دانشگاه‌های تبریز به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا

بالا و در بین ۳۲/۸ درصد دانشجویان دانشگاه دولتی بالا می‌باشد، از بین دانشجویان دانشگاه آزاد انسجام اجتماعی پایین وجود ندارد در حالی که در بین ۲ درصد دانشجویان دانشگاه دولتی انسجام اجتماعی پایین است.

با توجه به آزمون T-TEST برای گروه‌های مستقل می‌توان گفت بین دو گروه (دانشجویان دانشگاه آزاد/ دولتی) به لحاظ انسجام اجتماعی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

براساس نتایج به دست آمده از آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین انسجام اجتماعی و گرایش به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا رابطه معنی‌دار ($p=0/326$) وجود دارد که این رابطه مثبت، مستقیم و افزایشی می‌باشد، بدین معنی که هر قدر میزان انسجام اجتماعی افزایش یابد به همان میزان نیز گرایش به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا افزایش می‌یابد و بالعکس.

- آزمون فرضیه ارضاء نیازها و گرایش دانشجویان به تعاونی‌های اشتغال‌زا: از بین حجم نمونه مورد مطالعه بین دانشجویان دانشگاه آزاد و دانشجویان دانشگاه دولتی، میزان ارضاء نیازها در بین ۳۶/۴ درصد دانشجویان دانشگاه آزاد بالا و در بین ۳۵/۱ درصد دانشجویان دانشگاه دولتی بالا می‌باشد.

با توجه به آزمون T-TEST می‌توان گفت میزان ارضاء نیازها در بین دانشجویان دانشگاه آزاد بالاتر از دانشجویان دانشگاه دولتی می‌باشد. بر اساس نتایج به دست آمده از آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین میزان ارضاء نیازها و گرایش به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا رابطه معنی‌دار ($p=0/486$) وجود دارد که این رابطه مثبت، مستقیم و افزایشی می‌باشد، بدین معنی که هر قدر میزان ارضاء نیازها افزایش یابد به همان میزان نیز گرایش به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا افزایش می‌یابد و بالعکس.

استنتاج تئوریک

با توجه به چارچوب تئوریک، در جهت تحقق اهداف تحقیق می‌توان چنین نتیجه گرفت: جانسون اعتماد را برای رشد و گسترش روابط ضروری می‌داند و

معتقد است برای ایجاد ارتباطات اجتماعی، شخص باید بتواند فضای آکنده از اعتماد را ایجاد کند. مطابق با تئوری جانسون، نتایج حاصل از پژوهش نشان داد، هر قدر میزان اعتماد اجتماعی در بین دانشجویان افزایش یابد گرایش آنها به فعالیت‌های تعاونی بیشتر می‌شود، پارسونز نیز معتقد است کنش‌های افراد جامعه تحت تأثیر ارزش‌های فرهنگی موجود در آن جامعه است ضمن این که کنش‌ها را برخلاف رفتار ارادی می‌داند و نه جبری، می‌توان نتیجه گرفت از آن جا که یکی از ارزش‌های مسلط جامعه ما تعاون و همیاری در جامعه است، افزایش مشارکت در جامعه موجب افزایش گرایش به فعالیت‌های تعاونی خواهد شد. دورکیم نیز وجود اعتقادات مشترک را عامل بقا و استمرار جوامع می‌داند، او معتقد است جمعیت‌هایی که درجه توافق شان بالاست در مقایسه با گروه‌هایی که توافق گروهی‌شان ضعیف است رفتار انحرافی کمتری از خود نشان می‌دهند، در واقع بالا بودن میزان انسجام اجتماعی سبب افزایش گرایش به تعاونی‌ها و در نهایت کاهش آسیب‌های اجتماعی خواهد شد. به نظر ما زلو با توجه به این که بین نیازها ارتباط گروهی وجود دارد، اغلب نسبت به یکدیگر دارای وابستگی متقابل نیز هستند، برای مثال می‌توان گفت چگونگی ارضاء نیاز زیستی فرد برای غذا، به نیازهای اجتماعی او بستگی دارد، که این نیازها نیز به نوبه خود با توجه به موقعیت اقتصادی، اجتماعی شخص تعیین می‌شود. بر این اساس و طبق یافته‌های پژوهش با افزایش میزان ارضای نیازها، گرایش به فعالیت‌های تعاونی افزایش می‌یابد. از دیدگاه نظریه کنش موجه (تئوری گرایش فیش باین- آیزن)، مشارکت در تشکیل و گرایش به تعاونی‌ها منتج از باور افراد در مورد نتایج عمل شان و انگیزه آنها برای برآوردن نیازهای خود و توقع دیگران است. طبق نتایج حاصل از پژوهش، گرایش دانشجویان دانشگاه آزاد به تعاون بیشتر از دانشجویان دانشگاه دولتی ارزیابی شد. هم چنین تئوری‌های موجود در زمینه تعاون نشان می‌دهد که تأکید همه آنها بر اهمیت تعاون و پیامدهای مثبت آن موجبات بهبود شرایط اجتماعی را فراهم خواهد کرد. به این صورت که تعاونی‌ها با ایجاد اشتغال‌زایی، از بین بردن واسطه‌ها و

بررسی میزان گرایش دانشجویان دانشگاه‌های تبریز به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا

دلالت‌ها سبب پیشگیری از انحصار، احتکار و تورم شده، با جلوگیری از تمرکز ثروت در دست گروهی خاص سبب تحقق عدالت اجتماعی گشته در نهایت موجب توسعه و تحکیم مشارکت و تعاون عمومی در میان مردم خواهند شد.

پیشنهادها

- از آن جا که نقش اعتماد اجتماعی در گرایش دانشجویان به تعاون مؤثر ارزیابی شد با نظارت بر عملکرد تعاونی‌ها و تلاش در جهت رفع مشکلات تعاونی‌هایی که گسترش دامنه مشکلات آنها در جامعه موجب بدبینی نسبت به کلیت مفهوم تعاون شده است می‌توان اقدامات مفیدی در این زمینه انجام داد.

- جهت افزایش مشارکت اجتماعی، برگزاری تورهای علمی و بازدیدهای دانشجویان از شرکت‌های تعاونی اشتغال‌زای موفق می‌تواند نقش مؤثری داشته باشد.

- در جهت افزایش انسجام اجتماعی در بین دانشجویان، می‌توان با ساماندهی فعالیت‌های سیاسی و خطی هم چنین حفظ و تقویت مناسک و شعائر مذهبی میان دانشجویان میزان تعامل و تعاون اجتماعی را بالا برد.

- با توجه به نقش مثبت ارضاء نیازها در گرایش دانشجویان به تعاونی‌ها، ارزیابی منفی از نابرابرانه بودن و عدم تساوی امکانات و دستیابی به فرصت‌های متعدد فردی، اجتماعی، اقتصادی و ... زمینه‌ساز بروز شرایطی هم چون احساس بی‌عدالتی و محرومیت نسبی می‌گردد که این متغیرها از عناصر مهم کاهش امیدواری به ارضای نیاز هستند. در این راستا پیشنهاد می‌شود، دست-اندرکاران مربوط اقدامات مؤثری در جهت ممانعت از رشد فاصله طبقاتی و ایجاد شرایطی که امکان تحرک اجتماعی برابر را برای همه فراهم کند، انجام دهند. مثلاً با توجه به سرمایه‌های اندک دانشجویان برای ایجاد تعاونی‌ها، لازم است در جهت کاهش ریسک و ایجاد انگیزه، حمایت‌های بیشتری از جانب دولت به آنها تعلق بگیرد.

منابع

- ۱- ازکیا، م و دیگری. ۱۳۸۰، بررسی رابطه بین انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی سازمان‌یافته روستاییان در نواحی روستایی شهرستان کاشان، اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال نهم، شماره ۳۶.
- ۲- امیرکافی، م. ۱۳۷۵، اعتماد اجتماعی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی.
- ۳- امیرکافی، م. ۱۳۸۰، اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن، نمایه پژوهشی، سال پنجم، شماره ۱۸، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- ۴- بنی‌فاطمه، ح. ۱۳۸۱، بررسی نقش شرکت‌های تعاونی بهداشتی و درمانی آذربایجان شرقی در اشتغال فارغ‌التحصیلان رشته‌های پزشکی، معاونت تحقیقات، آموزش و ترویج، وزارت تعاون.
- ۵- دواس، د. ۱۳۸۷، پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه: هوشنگ ناییبی. تهران، نشر نی.
- ۶- رفیع پور، ف. ۱۳۷۴، جامعه روستایی و نیازهای آن، تهران، شرکت سهامی انتشار.
- ۷- شکوری، ع. ۱۳۷۸، بنیان‌ها و چالش‌های رشد و پایداری تعاونی‌ها در کشورهای پیشرفته صنعتی، نامه علوم اجتماعی، شماره ۱۴.
- ۸- طالب، م. ۱۳۷۴، اصول و اندیشه‌های تعاونی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۹- طهماسبی‌گنجور، ط و دیگری. ۱۳۸۴. تعاون و تأثیر آن بر بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاه، مجله کار و جامعه، شماره ۶۳.
- ۱۰- عسگری، ج. ۱۳۷۹، تحلیلی بر وضعیت اشتغال در کشور تحت عنوان راه کارهای تعاونی برای اشتغال فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها، معاونت تحقیقات، آموزش و ترویج، وزارت تعاون.
- ۱۱- علوی تبار، ع. ۱۳۷۹، بررسی الگوی مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها (تجارب جهانی و ایرانی)، تهران، انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور.
- ۱۲- قاسمی پویا، ا. ۱۳۸۰، مشارکت مردمی در آموزش و پرورش، پژوهشکده تعلیم و تربیت، چاپ اول.

بررسی میزان گرایش دانشجویان دانشگاه‌های تبریز به عضویت در تعاونی‌های اشتغال‌زا

- ۱۳- قمریان، ر و دیگری. ۱۳۸۲، بررسی موانع و مشکلات ایجاد تعاونی‌های فارغ-التحصیلان و متخصصان در استان همدان، وزارت تعاون، معاونت تحقیقات، آموزش و ترویج.
- ۱۴- قویدل، ص. ۱۳۸۷، خوداشتغالی در مقابل بیکاری (مورد ایران). فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، سال هشتم، شماره اول.
- ۱۵- کاتب، ب. ۱۳۸۰، بررسی زمینه‌یابی تشکیل تعاونی‌های مولد و اشتغال‌زا برای جوانان با تأکید بر اشتغال دانشجویان و فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها، معاونت تحقیقات، آموزش و ترویج، وزارت تعاون.
- ۱۶- کوزر، ل. ۱۳۸۶، زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی، ترجمه: محسن ثلاثی، تهران، انتشارات علمی.
- ۱۷- هیکس، ه و دیگران. ۱۳۷۷، تئوری‌های سازمان مدیریت، ترجمه: گوئل کهن، تهران، نشر دوران.
- ۱۸- یزدان‌پناه، ل و دیگری. ۱۳۸۷، تأثیر ویژگی‌های فردی و اجتماعی بر مشارکت اجتماعی زنان کرمانی، مطالعات زنان، سال ۶، شماره ۲.